

**Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde
Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılma-
sının Yönetimsel Yapıdaki Yansıması:
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi**

**The Reflection of Gender Mainstreaming
in the Administrative Structure in the
Turkish Republic of Northern Cyprus:
Gender Equality Department**

Seda Orbay-Yücel*
Can Azer**

Öz

Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda ulusal mekanizmaların kadın odaklı hareket seyri için tartışmaya açılması, ana akımlaştırma stratejisinin bir yönetim metodu olarak ulusal ve uluslararası gündeme taşınmasını sağlamıştır. Kadınların güçlendirilmesi amaçlayan Pekin Eylem Platformu, kadın - erkek arasındaki eşitliğin bir insan hakları meselesi; sosyal adaletin önemli bir şartı ve aynı zamanda kalkınma ve barışın vazgeçilmez bir önkoşulu olduğunu hatırlatarak, hükümetlere ve diğer aktörlere toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm politika alanlarına yerleştirme konusunda açık çağrıda bulunmuştur. Bu düzlemde de kadınların ilerlemesini yaygınlaştıracak politikaların düzenlenmesi, uygulanması, yürürlüğe konması, izlenmesi, değerlendirilmesi, savunulması ve desteğin harekete geçirilmesi yönünde beklentiler dile getirilerek, tüm bunları üstlenecek ulusal mekanizmaların heterarşik dizge içerisinde işlerlik kazanabileceği bir yönetim modelinin kurgulanması gerektiği belirtilmiştir. Çalışmamız bu düzlemde hareketle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti özelinde ana akımlaştırma stratejisinin portresini çizmeye çalışacaktır. Bu bağlamda kurumsal yapı olarak inşa edilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin yönetim alanındaki işlevi değerlendirilerek, devlet feminizminin gelişimine bağlı olarak yasallaşan bu yönetimsel alanın eşitliği kurumsallaştırma ve eril düzeni dönüştürebilmedeki yetkinliği tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet eşitliği, devlet feminizmi, ana akımlaştırılma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

Abstract

The discussion of the women-oriented movement of national mechanisms at the Fourth World Conference on Women enabled the mainstreaming strategy to be brought to the national and international agenda as a governance method. Beijing Platform for Action, which developed as an action agenda for the empowerment of women, is a human rights issue of equality between women and men; Recalling that it is an important condition of social justice and at the same time an indispensable prerequisite for development and peace, it called on governments and other actors to integrate gender equality into all policy areas. At this level, expectations were expressed for the regulation, implementation, enforcement, monitoring, evaluation, defense and mobilization of policies that will promote the advancement of women, and it was stated that a governance model should be constructed in which the national mechanisms that would undertake all these could become operative within a heterarchic system. From this point of view, our study will try to portray the mainstreaming strategy in the Turkish Republic of Northern Cyprus. In this context, the function of the Gender Equality Department, which was built as an institutional structure, in the field of governance will be evaluated, and the competence of this administrative area, which has been legalized depending on the development of state feminism, in institutionalizing equality and transforming the masculine order will be discussed.

Keywords: Gender equality, state feminism, mainstreaming, Turkish Republic of Northern Cyprus.

* Dr. Öğr. Üyesi Seda Orbay-Yücel, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı. E-posta: seda.orbay@emu.edu.tr ORCID No: 0000-0003-2799-1193.

** Dr. Öğr. Üyesi Can Azer, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı, E-posta: can.azer@emu.edu.tr ORCID No: 0000-0001-8024-1979.

Giriş

İktidar hiyerarşisi hem gerçek hem hayal ürünü farklılıklar üretmektedir; bunlar aynı zamanda eşitsizlikleri temellendiren yapıların zeminini oluşturmaktadır. Özenle çizilen bu iktidar portresinde MacKinnon' a göre farklılıklar eşittir ama eşitsizlikler eşit değildir. Bu düzlemde fark edilmeyen şey, erkeklerin kadınlarla olan farklılıklarının kadınların erkeklerle olan farklılıklarına eşit olduğudur (2020:260). Oysa toplumsala bu farklılıkların tezahürü, hegemonik erkeklığe dayanan iktidar kodlarıyla işlenmiş eşitsizlikler temelinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda farklılıklar, “eşitsizliğin sonradan ortaya çıkan mazeretleri, onun tartışılmaz yapaylığı, kaynağı gibi sunulan sonuçları, duygusallaştırılması, meydana getirdiği haksızlığı meşru gösterebilmek için özellikle dikkat çekilen nedeni” olarak belirginleşmektedir (MacKinnon, 2020:253). Bunun üzerinden toplumsal cinsiyetin tartışılması, iktidar mefhumunun gölgesinde farklılıkların rasyonelleştirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Hâlbuki toplumsal cinsiyet, kadınların farklılıklarına değil, kadınlar ile erkekler arasındaki güç ilişkilerinin temellendirdiği yapısal eşitsizliklere odaklanmayı gerektirmektedir.

Çalışmamız bu düzlemde hareketle, cinsiyet eşitsizliklerin gerisinde yer alan yapısal kısıtlamalara yönelerek, ataerkil nüvenin sarmaladığı toplumsal ilişkilerin diyalektik çerçevesini oluşturmaya yoğunlaşacaktır. Bu noktada sarılacağımız sav, eşitsizliklerin basit bir farklılık oyunundan ibaret olmadığı, bunun ötesinde iktidar kodlarıyla nakşedilen hiyerarşik bir ilişkiyi temellendirmiş olduğudur. Bu ise öncelikle eril tahakküm gölgesinde toplumsal cinsiyeti yeniden anlamlandırmayı, akabinde de adalet taleplerinin yapısal portesini oluşturmaya gerektirmektedir. Geline aşamada ulaşılacak çıkarımlar, ana akımlaştırmanın epistemolojik çehresinin oluşturulması açısından önemli bir basamak teşkil edecektir. Bunun gerekliliği, eşitlik anlayışının merkezinde yer alan formülün aynılık, farklılık ya da dönüşüm mantığına göre oluşturulmasına bağlı olarak ana akımlaştırma stratejisinin de değişim gösterebilmesinden ileri gelmektedir (Walby, 2005a:321-322). Cinsler arası güç ilişkilerinin gerisinde “kafes” misali yapısal engel ve kısıtlamaların yer aldığını görmemiz, ana akımlaştırma stratejisi olarak dönüşüm modeline sarılmamıza temel oluşturmuştur. Sarıldığımız bu tasarım, toplumsalın derinliklerine yayılmış eril pratik ve normları hedef alarak, eşitliğin kurumsallaştırılması temelinde dönüştürücü etkinin gerekliliğine inanmaktadır. Bu bağlamda savımız, dönüştürücü modele dayanan ana akımlaştırmanın toplumsal cinsiyet tarafgirliğini önlemede etkiye sahip olduğu şeklinde belirginleşmektedir. Esasen dönüştürücü bir gündem, belirli izlekler üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliği üreten norm ve pratiklere yönelerek, kurumsalın sıkı sıkıya bağlı olduğu eril düzene karşı bir değişim- dönüşüm mücadelesi temellendirmektedir. Bu bağlamda ana akımlaştırma modeli, diğer eşitlik politikalarından ayrılarak, eril statükoyu değiştirme ve dönüştürme yönünde sorumluluk üstlenmektedir. Bu ise eşit muamele ve pozitif eylem stratejilerinin köklerinde yeşeren fırsat eşitliği ve sonuçlarda eşitlik ilkelerinin ötesine odaklanmayı gerektirmektedir. Bunun açıklaması, çalışmamızın yürütülmesi çerçevesinde ulaşacağımız çıkarımların kavşak noktasını teşkil edecektir. Bu kavşağın son dönemeci ise bir strateji

olarak ana akımlaştırmanın KKTC özelinde kurumsal portresinin oluşturulmasına ayrılmıştır. Bu bağlamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi’nin heterarşik yönetim ağındaki ana akımlaştırma fonksiyonu değerlendirilmeye tabii tutulacaktır. Amacımız, eşitliğin kurumsallaşması çerçevesinde KKTC’de atılan adımların ana akımlaştırma stratejisi temelinde analizini yürütmektir. Bu analizde ana akımlaştırmanın diğer toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına indirgenmeden uygulanması gerektiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda teknik rasyonalite ve bürokratik sistemin araçsallaştırılma eğilimi dikkat edilmesi gereken bir tehlike olarak ön plana çıkarılarak, sorgulamanın merkezine yerleştirilecektir.

Yapısal Adaletsizliği Aşabilmek: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru

Özgürlük - eşitlik eklektiğinde evrensel değerlerle sarmalanmış olan adalet geleneği, toplumsal sözleşme kuramına içkin bir kavramdır. Ancak Pateman’a göre modern sözleşme, esasen güvenlik karşılığında itaatin sağlanmasını temellendirerek, evrensellik örüntüsü altında toplumsal boyun eğme ilişkilerine meşruluk sağlamaktadır (Donovan, 2019:371). Bu minvalde adalet, eril kodlarla döşenmiş toplumsalın tahakküm ilişkilerini gizlemekten başka bir işleve sahip bulunmamaktadır. Zira evrensel eşitlik taahhüdü, birlik altında farklılıklar görünmez kılarak, iktidar ilişkilerinin gerisinde eril düzenin dispozitiflerini pekiştirmektedir. Bu ise homojen çizgisellikte kadınların pasifize edilmesini sağlayarak, yapısal ilişkiler çerçevesinde görünmezlik hallerini temellendirmektedir. Bu noktada görünmezlik kisvesi, esasen cinsiyetlendirilmiş öznenin yapısal süreçlerden dışlanmışlığını temsil etmektedir. Dağıtıcı pratiklerin adaleti ise evrensel eşitliğin tarafsızlık ideali temelinde güçlendirdiği dispozitiflerle toplumsal adaletsizliğin derinleşmesine hizmet etmektedir. Bu düzlemde dağıtıcı paradigma, toplumsalın hiyerarşik yapısına gizlenmiş baskı ve tahakküm ilişkilerini görünmez kılarak, “tabi kılma” üzerinden iktidar odaklarının hegemonyasını beslemektedir. Dolayısıyla toplumsal adaletsizliği bertaraf etmek, öncelikle yapısal ilişkilere sızmış tahakkümü açığa çıkarmayı gerekli kılmaktadır. Young’a göre girilecek bu hesaplaşma, toplumsal eşitliğe giden yolda adalet mefhumunun yapısal çerçevede yeniden yorumlanmasını gerektirecektir. Bu çerçevede adaletsizliğin arkasında gizlenen temel yapıları görünür kılmak, toplumsalın güç ilişkilerini açıklamak açısından önemli addedilmektedir (Young, 2006:91).

Young, adalet mefhumunun toplumun temel yapısı olduğu gerçekliğinden hareketle adaletsizlik üzerine düşünmeye başlamaktadır (Young, 2006:91). Bu minvalde de öncelikle dağıtıcı paradigmanın “tarafsızlık ideali” gerisinde yapısal adaletsizliklerin görünmez kılınmasına odaklanmaktadır. Young’a göre “yapısal alan”, kurumsal kuralların, ilişkisel birtelikeliklerin ve kaynak dağılımının istikrarlı bir döngü içerisinde etkileşimine dayalı bir paradigmadır. Mamafih bu küme, bireysel pratiklerin kesişimselliğinde açığa çıkan yapısal ilişkilerin dinamik sürecini ihtiva etmektedir. Esasen bu “dinamik” olma hali, yapısal sürece değişken bir nitelik kazandırmaktadır. Bu, toplumsal pratiklerin kendi bünyesinde hem fırsatlara hem de kısıtlamalara mahal verebileceği anlamına gelmektedir. Zira pratikler, dinamik ilişkiler düzeneğine bağlı olarak karmaşık güçlerin etkileşimiyle ve bir toplumsal kurumlar ordusuyla işlerlik

göstermektedirler (Connell, 2019:145). Bu noktada yapı ile pratik, döngüsel bir biçimde karşılıklı etkileşime girmektedir. Connell'in ifadesiyle "pratik kendisini kısıtlayan şeye karşı dönmekte; böylece yapı kasıtlı bir biçimde pratiğin nesnesi haline gelmektedir. Ama pratik de yapıdan kaçamamakta, kendi koşullarından bağımsız kalamamaktadır" (Connell, 2019:149). Young'a göre bu döngüsel sürecin belirli bir insan grubunu sistematik bir hegemonya tehdidi altında bırakması veya kapasitelerini geliştirme ve kullanma araçlarından mahrum etmesi durumunda yapısal adaletsizlikler belirmektedir (Young, 2011:52). Bunun eril güç kodları üzerinden çözümlenmesi ise cinsiyete dayalı yapısal adaletsizlikleri karşımıza çıkarmaktadır.

Öte yandan adaletsizliğin yapısal analizi, sorumluluğun kişi, kurum ya da kuruluşlarda aranmasından ziyade eşitsizliğin arkasına gizlenen yapılara odaklanılmasını gerektirmektedir. Bu ise yapı ile pratik arasındaki döngüsel etkileşimlerin eril kodlarla yeniden okunması anlamına gelmektedir. Bu minvalde de erilliğin homojen çizgiselliğinde pusu kurmuş olan ataerkil belirneimlere odaklanılmalıdır. Zira Young'a göre adaletsizlik, insanların kurumsal normlara ve ahlaken meşrulaştırılmış pratiklere uyması sonucu üretilmekte ve pekiştirilmektedir (Young, 2011:95). Bu bağlamda yapılar, eril pratikler üreterek, toplumsalda cinsiyete dayalı belirli kısıtlama ve sınırlamaların oluşmasını temellendirmektedir. Young'ın perspektifinde bu, kendini geliştirme ve belirlemenin kısıtlanması şeklinde tezahür etmektedir (Özdemir, 2020:251-252). Buna göre salgılanan baskı ve tahakküm, birtakım yapısal engeller oluşturarak, toplumsalda belirli adaletsiz alanlar inşa etmektedir. Bu alanlara sıkışan özneler ise kendilerine özgü tikelliklerden ötürü kategorize edilmekte ve değersizleştirilerek, adaletsizlikler içerisinde konumlandırılmaktadırlar. Frye, toplumsalın derinliklerine yerleşmiş olan bu baskı ve tahakkümün rastlantısal olmadığını aksine dizgesel bir dolayım içerisinde kısıtlamalar ürettiğini ifade etmektedir. Bunu açıklamak için geliştirmiş olduğu kuş metaforu temelinde kafesi çevreleyen tellerin işlevsel birlikteliğini gözler önüne sererek, sosyal yapıların sistemsel olarak bir arada tahakküm ve baskı salgıladığı gerçekliğine sarılmaktadır (Frye, 1983:7). Bu minvalde kafesin tek bir teli, kuşun kanat çırpmasına ya da uçmasına engel olmasa da tellerin bir bütün olarak işlevsel dolayımına girmesi, kuşun hareket serbestisinin kısıtlanmasına yol açmaktadır. Bu, tahakküm ve baskının toplumsalın derinliklerine kök salmış olmasının yarattığı dispoitiflerden kaynaklanmaktadır. Buna göre kuş kafesi gibi sosyal yapıların sistemsel olarak etkiler içerisinde girmesi, belirli gruplar açısından adaletsiz formlar inşa etmektedir. Bunun eril kodlar üzerinden okunması ise toplumsalın patriarkal dünyasında kadınların ikincilleştirilmesini temellendiren yapısal adaletsizlikleri karşımıza çıkarmaktadır.

Patriyarkanın kadınları hiyerarşi içerisinde konumlandırmasının gizli ortaklığında olgunlaşan toplumsal cinsiyet adaletsizliği, köklerini esasen homojen özne olgusuna yaslamaaktadır. Benhabib'in "genelleştirilmiş öteki" olarak anlamlandırdığı bu olgu, evrensellik örüntüsü altında farklılıkların görünmez kılınmasına dayanmaktadır (Benhabib, 1997:213). Evrenselliğin gerisinde tikel deneyim ve ihtiyaçları dışlayan bu alan, bir bütün içerisinde herkese eşit hak ve

sorumluluklar vademtedir. Bu minvalde bireysellik ve ötekinin somut kimliği, evrensel eşitliğin normlarla kutsanmış dünyasından soyutlanarak, hak ve sorumlulukların pasifize edilmiş soyut öznelere haline gelmektedir. Young, evrenselin bu homojenleştirme yönünün dispozitiflerle bezenmiş toplumsalın eril portresinde yapısal eşitsizlikleri temellendirdiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda da adaletsizliğin köklerinin yapılarda aranmasının gerekli olduğunu yinelemektedir. Zira bu düzlemde sahneye çıkan eşitsizlikler, yapıların nesnelliklerinden ötürü açığa çıkan kısıtlamaların yeniden üretim süreciyle ilişkili bulunmaktadır. Burada yapısal süreç, sarmaladığı ilişkiler yumağı sayesinde belirli klişeler ve normlar üreterek, toplumsalın eşitsiz güç alanlarında “tabi kılma - tabi kılınma” ayrıklığını beslemektedir. Bu durum ise tarafsızlık kisvesi altında kadınların yapısal engel ve sınırlamalarla adaletsizliğe mahkûm olmasını temellendirmektedir. Uygur’a göre bu tür adaletsizlikler içerisinde farklı sesi bulabilmek ve onun adalet çığlığını duyabilmek için yapısal engellerin farkında olmak gerekmektedir (Uygur, 2015:121-132). Bunun için de cinsiyetlendirilmiş yapıların zeminindeki eril tahakküm ve baskıya odaklanmak icap etmektedir. Cinsiyet farklılığının iktidar üzerinden konumlandırılmasına yönelecek olan bu odaklanma, sosyal ilişkilerin tahakküm profilini mercek altına alarak, kadınların fırsatlara erişimlerinde adalet çığlıklarını duymaya temel sağlayacaktır.

Devlet Feminizmi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Politikalara Dâhil Edilmesi¹

Connell, devlet- toplumsal cinsiyet eklektiğinde çıkmış olduğu düşünce yolculuğuna Alain Touraine’nin “devlet” olgusuna ilişkin anlamlandırılmasına vurgu yaparak başlamaktadır. Buna göre devlet, “toplumsal düzenin üst toplumsal güvencelerini temsil eden bir şahıs değildir... daha çok, öteki topluluklarla ve kendi dönüşümüyle ilgili olarak konumlandırılmış somut bir tarihsel kolektivitinin failidir” (Connell, 2000:190). Bu bağlamdan hareketle Connell, ortak birlik üzerinden kurgulanan kolektivitinin toplumsal cinsiyet temelinde yeniden okunması gerektiğini ifade etmektedir. Zira Connell’e göre devlet hem hegemonik erkekliliği kurumsallaştıran hem de onu denetlemek için büyük çaba sarf eden bir kurumdur. Bu yaklaşım, devleti, güç ve baskı aygıtları üzerinden kurgulanan bir aygıt olarak tasvir etmekle birlikte söylemler aracılığıyla işleyen düzenleme ve denetleme yönünü de sahneye çıkararak, içsel yapısının karmaşık çehresini gözler önüne sermektedir (Connell, 2000:191-193). Toplumsal cinsiyet rejimini hem denetleme hem de meşrulaştırma işlevi, esasen bu karmaşık yönünün temellendirdiği tutarsızlıktan ileri gelmektedir. Sözgelimi, devlet, sosyal politikalar aracılığıyla evlilik ve annelik gibi kurumları düzenlerken, daha derinden ataerkil nüvenin salınladığı normlarla toplumsal kategorilerin kurulmasına yol açmaktadır. Devlet, bu kategoriler temelinde cinsel politikanın kurallarını oluştururken, ürettiği kurallar aracılığıyla da toplumsal cinsiyet tabanlı hiyerarşinin kökleşmesini temellendirmektedir. Bu noktada devlet, “tabi kılma - tabi kılınma” ayrımı üzerinden toplumsalın ataerkil mirasının sahneye çıkardığı tahakküm ilişkilerini kurumsal düzlemde yapılandıran gizil fail olarak belirginleşmektedir. Eril belirlenimin yaratmış olduğu bu kisvenin kaldırılması ise esasen devlet yapılanmasında feminist bir dönüşümün tesisini zorunlu kılmaktadır. Devlet feminizmi çerçevesinde girilecek bu dönüşüm, eril

tahakkümün zapt etmiş olduğu alanlarda eşitliğin feminist perspektif minvalinde yeniden yapılandırılmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda feminizmin kurumsal yapıya sızmasıyla birlikte eril zihniyetin cinsiyetlendirmiş olduğu alanlarda hızla demokratikleştirme projeleri sahneye çıkacaktır. Bu ise yönetim rotasını takip eden heterarşik nitelikte bütüncül politikaların devreye girmesini tetikleyecektir. Özellikle bunun yönetim yaklaşımıyla nakşedilmesi, eşgüdüm ve koordinasyonun işlerliğinde feminist anlayışın derinlere nüfus edebilmesini temellendirecektir. Bu noktada toplumsal cinsiyete dair eşitsizlik analizinin, devlet düzeneğine sızmış eril kurumsallaşmanın portresini çizecek şekilde formüle edilmesi son derece önemlidir. Bunun için de kurumsalın tüm alanlarında feminist dönüşümü sağlayacak stratejilerin oluşturulması ve bu temelde bütünlüklü bir politikanın ulusal programa yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu ise devlet feminizmine giden yolda karşımıza toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırma modelini çıkarmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, esasen kadın - erkek eşitliğinin tüm politikalara, programlara, kararlara ve uygulamalara dâhil edilmesi stratejisidir. Bu strateji, literatürde uzman - bürokratik model ve katılımcı - demokratik model olmak üzere iki farklı formasyon temelinde kurgulanmaktadır. Uzman - bürokratik model, kamusal ağ içerisinde görev alan toplumsal cinsiyet uzmanlarının politika yapım ve uygulama sürecine doğrudan dâhil edilerek, eşitlik anlayışı temelinde sürecin biçimlendirilmesi ve yönetilmesidir. Katılımcı - demokratik model ise sivil toplum örgütlerinin danışmanlığında dezavantajlı grupların güçlendirilmesi ve politika yapım ve uygulama sürecine katılımlarının sağlanması esasına dayanmaktadır (Beveridge, 2000:390). Birbirine rakip yönetim biçimlerinin yapılandırıldığı bu ikilem içerisinde katılımcı-demokratik model, hâkim düzenin kirletmiş olduğu uzmanlık modelinin olumsuzluğuna karşı olumsuzluğun vücut bulmuş tezahürü olarak belirmektedir. Buna karşın uzman-bürokratik model, farklı bir yaklaşım temelinde bilimselliğin güçlü ittifakı altında objektifliğin simgesi olarak tasvir edilmektedir (Walby, 2005a: 332). Bu farklılıkların gölgesinde ana akımlaştırma, bir yandan toplumsal cinsiyete dayalı demokratik uygulamaları geliştirerek daha kapsayıcı bir süreci betimlerken, diğer yandan da siyasi aktörler tarafından özel olarak geliştirilmiş bürokratik aygıtlar ile yürütülen verimlilik ve uzmanlık sürecini temsil etmektedir (Walby, 2005a:332).

Uzmanlık-katılımcılık temelinde gelişen bu kutuplaşma, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında demokrasinin değişen doğası ve demokrasi tartışmalarında uzmanlığın konumu hakkında daha büyük sorunsalların gündeme taşınmasına neden olmuştur (Walby, 2005:332). Özellikle yönetim alanında ve toplumsalın güç ilişkilerinde bir değişim-dönüşüm gerçekleştirilememesi (Daly, 2005:444), literatürde bir strateji olarak ana akımlaştırma projesinin farklı tasnifler üzerinden yeniden formüle edilmesini temellendirmiştir. Bu düzlemde ön plana çıkan tasnif, bütünleştirici, gündem belirleyici ve dönüştürücü modellerinin inşa ettiği ayrımdır. Squires tarafından geliştirilen bu ayrık formüle göre bütünleştirme, mevcut sistemi değiştirmeden toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana politikaya eklenmesini ifade etmektedir (Squires, 2005:372). Walby'e göre bu anlayış, kurumsal bir zihniyet dönüşümünden ziyade politik aktör ve bürokratların hâkim düşünce ve eğilimlerinde toplumsal cinsiyete dayalı bir

uyumlaştırma hedeflemektedir (Walby, 2005a:323). Bu temelde var olan politik norm ve değerler eşitlik perspektifiyle özümserenerek, cinsiyet üzerinden yeniden bir yapılandırılmaya gidilmektedir. Gündem belirleyici model ise bütünleştirici modelden farklı olarak köklü bir değişimi gerekli görmektedir. Bu ise farklılıkları kucaklayan güçlendirilmiş politik katılımı sahneye çıkarmaktadır. Bunun işlerliği, esasen pozitif eylem politikalarının devreye girmesiyle doğrudan ilintilidir. Soyut eşitliğin durum eşitliğini sağlamaktan uzak olduğunun idrak edilmesiyle beliren bu politikalar, kadınların güçlendirilmesini önceleyerek, eşitsizliklere karşı kurumsal boyutta mücadeleyi gündeme taşımaktadır. Ancak Savran’a göre bu politikalar, kadınların önündeki engelleri tekil durumlarda, parça parça kaldırmayı hedeflemenin ötesine geçememektedir (Savran, 2018:44-45). Bu minvalde odaklanılması gereken husus, toplumsal ilişkiler ağına yerleşmiş olan yapısal adaletsizliklerin aşılması olarak belirginleşmektedir. Bu ise güç ve ayrıcalık temelinde kökleşmiş değer ve ilişkilerde değişime gidilmesini gerektirmektedir (Rao & Kelleher, 2010:62).

Ana akımlaştırma projesi, esasen eril iktidarın yapısal engellerine karşı toplumsal dönüşümü merkeze alarak, eşitliği kurumsal düzlemin bütününe yerleştirmeye çalışmaktadır. Bu yerleştirme projesi, değişim-dönüşüm dinamiğini tetikleyerek, eşitlik perspektifinde politika yapım ve uygulama araçlarının yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. Daly’e göre bu değişim gerekliliğinin gerisinde kurumsal yapının bütününe sızmış eril zihniyeti dönüştürme mantığı yer almaktadır (Daly, 2005:447). Bu yaklaşımın ayırt edici özelliği, esasen toplumsal cinsiyete duyarlı uygulama ve normları, kamu politikasının yapılarına, süreçlerine ve zeminine yerleştirilerek eşitliği kurumsallaştırmaya çalışmasıdır. Aynı zamanda bu, toplumsal cinsiyet sorumluluğunun politika yelpazesi boyunca geniş çapta genelleştirilmesini ve tüm yapısal birimleri içine alacak şekilde yayılmasını temellendirmektedir (Daly, 2005:35, 445). Bu noktada bürokratik yapı dışında yer alan aktörlerin de sürece dâhil edilmesi, ana akımlaştırma stratejisinin meşru bir temel üzerine inşa edilebilmesi açısından gerekli görülmektedir. Katılımcılığı esas alan bu yönelim temelinde siyasanın eril yönleri tartışmaya açılarak, politika yapım ve uygulama süreçlerinin eşitlik temelinde yeniden tesisi konusunda eleştirel bir alan oluşturulacaktır. Eveline ve Bacchi’ye göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreten kural ve pratiklerle mücadele, ana akımlaştırmanın sağladığı dönüştürücü düzeneğin işlevsel konuma getirilmesiyle filizlenecektir. Bu temelde dönüştürücü bir gündem, cinsiyete dayalı politika oluşturma sürecine doğrudan müdahale ederek, cinsiyet eşitsizlikleri üreten norm ve uygulamalara meydan okuyacaktır (Eveline & Bacchi, 2005:506). Bu minvalde eşitliğin tesisi, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin köklerinde gizlenen dikotomik iktidar ilişkilerinin dönüştürülmesiyle sağlanacaktır.

Ana akımlaştırma stratejisi ekseninde vurgulanması gereken bir diğer husus, eşitlik nosyonunun soyut özdeşlik ve eşit muamele ilkesinin ötesinde toplumsal adaleti tesis edecek şekilde formüle edilmiş olmasıdır. Feminist hareketin öncelediği ilkelere sarılan bu formülasyon, dönüştürücü bir toplumsal cinsiyet tasarımı temelinde yapısal adaletsizliklere karşı eşitlik mücadelesini temellendirmektedir. Mamafih burada adaletsizliğin aşılması, yapısal engellerin kaldırılması hedefinde gerçekliğe tezahür edecektir. Bu bağlamda cinsiyet

eşitliğinin nasıl tesis edileceğine dair sorgulama, adaletsizliği yapılandıran sosyal yapı ve kurumların değiştirilmesi gerektiği yönünde şekillenmektedir. Bunun kamusal düzlemdeki tekabülyeti, bütüncül bir perspektiften “kurumsal değişim”in devreye sokulmasıdır. Bu ise oyunun kurallarını değiştirme anlamına gelmektedir (Rao & Kelleher, 2010:59). Manzey’e göre güçlü normatif imaj ve değerlerle güçlendirilmiş olan bu kurallar, toplumsalın salgıladığı kalıplaşmış cinsiyet örüntüleri üzerinden yapılandırılan normlardır. Bu nedenle Manzey, girilecek değişim döngüsünün adaletsizliklerin gerisindeki bu sosyal örüntüleri keşfedecek niteliği haiz olması gerektiğini dile getirmektedir (Manzey, 2000:334; Daly, 2005:440). Bu ise öncelikle eril politikaların tarafsızlığını gözler önüne seren kapsamlı bir analizin yapılmasını gerekli kılmaktadır (Bacchi & Eveline, 2003:112). Bu noktada analizin işlevselliği, cinsiyetçi güç haritasının her yönüyle resmedilmesi temelinde belirginleşmektedir. Burada vurgulanan işlevsellik, esasen devlet düzeneğine sızmış eril politikalar ile toplumsalın cinsiyet ilişkileri arasındaki diyalektik ilişkinin kurulmasını sağlayan yetiyi karşılamaktadır. Bu diyalektik ilişkiler portresinde kurumsal yapılar ise çatışan toplumsal güçlerin arenası olarak gün yüzüne çıkmaktadır (March & Olsen, 1984:738). Bunun kurumsal yapıda tezahürü, sosyal örüntülerle çevrelenmiş politik alan olarak kendini göstermektedir (Manzey, 2000: 339; March & Olsen 1984:738). Bu noktada ana akımlaştırma stratejisinin işlevselliği, kurumsalın tarafsızlığıyla yüzleşmeye girilmesini temellendirmektedir. Ancak bunun için ana akımlaştırmanın, dönüştürücü seviyede belirli birtakım stratejik izlekleri takip etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğine dair söylemin, her iki cinsin deneyim ve ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde yeni bir yorumlama bağlamına yerleştirilmesi icap etmektedir. Bunun uzantısı, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının bütünlüklü bir perspektif içinde geliştirilmesi gerekliliğidir (Savran, 2018:49). Bu çerçevede oluşturulacak döngü, yapısal ve kurumsal alanı temel alarak, eşitsizliği yaratan iktidar yapı ve normların dönüştürülmesine odaklanacaktır (Verloo, 2005:347). Daly göre bu dönüşüm, ana akımlaştırma birimlerinin oluşturulması gerekliliğini açığa çıkarmaktadır (Daly, 2005:442). Mamafih bu birimlerin inşası, toplumsal cinsiyet odaklı analiz ve izleme mekanizmalarının işlerlik kazanmasıyla birlikte kurumsal haritanın yeniden formüle edilmesinin yolunu açacaktır. Bu, devlet düzeneğine yerleşmiş eril kodların tespit edilerek çözümlenmesi açısından gereklilik arz eden bir formülasyondur. Zira bu temelde politikaların cinsiyetçi tarafsızlıkları açığa çıkarılarak, yeni politika pratiklerinin ve tekniklerinin dönüştürücü eşitlik üzerinden yeniden yapılandırılması sağlanacaktır (Daly, 2005:442). Bunun için de ana akımlaştırma hedeflerinin açık seçik ortaya konulması ve bunlar arasında tutarlılık sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, soyut kriterler geliştirme ve usul yöntemleri tartışmasıyla sınırlı kalacaktır (Savran, 2018:49).

Öte yandan Bacchi ve Eveline, ana akımlaştırma stratejisinin temelinde yer alan derinlikli toplumsal cinsiyet analizinin politikaların uygulama sonrası etkilerini de ölçebilecek niteliği haiz olması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu çerçevede önerdikleri etki değerlendirmesinin öncelikle süreç içerisinde üretilmekte olan yapısal güç ilişkilerini ortaya koyabilecek özelliğe sahip olması

gerektiğini belirtmektedirler. Bu minvalde ulaşılan verilerin yönetim temelinde heterarşinin karşılıklı etkileşimlerini de göz önünde bulundurarak, eşitlik- özerklik ve çoğulculuk eklektiğinde politikaların yeniden kurgulanmasını sağlayacağını dile getirmektedirler (Eveline-Bacchi, 2005:507). Bu ise hak temelli bir izleme mekanizmasının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte, daha derin bir düzeyde, herhangi bir türdeki sosyal değişimin kökeninde bulunan maddi olmayan varlıklar ölçme işlevine sahip olan bir aygıtın inşa edilmesi gerekmektedir. Bu, esasen kadın ve erkeğin davranış ve tutumlarındaki değişimin resmedilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin uzun vadeli bir hedef olduğunu bilerek, açığa çıkan değişikliklerin değerli sonuçlar olarak algılanması ve anlaşılması gerekmektedir (Rao & Kelleher, 2010:62). Bu noktada beliren hak ve eşitlik eklektiği, ayrımlık muamelesi ve fırsat eşitliğinin ötesinde toplumsal cinsiyete dayalı eşitliği temellendiren çıkarımı karşılamaktadır. Buna göre ancak toplumsal cinsiyete dayanan hak temelli bir izleme, eril kodların yerleşmiş olduğu kurumsal alanda derinlikli bir analiz gerçekleştirebilmektedir. Bu, dönüştürücü stratejinin bütünlüklü bir perspektifte nakşedilmesi açısından önemli olup, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana politikalara yerleştirilmesinde gerekli bir adım teşkil etmektedir.

KKTC'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Plan ve Politikalara Yerleştirilmesi Anlayışı ve Uygulaması

Cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik tüm adımların politik bir bileşeni bulunmaktadır. Bunun nedeni, cinsiyet ilişkilerinin esasen iktidarın güç sarmalı içerisinde var olması ve iktidarın mevcut ayrıcalığını sürdürmek için bunu kullanmasıdır (Rao & Kelleher, 2010:59). Diyalektik ilişkinin inşa ettiği bu politik bileşen, en baştan politika oluşturma ve uygulama sürecinin cinsiyet temelinde yeniden kurgulanmasını gerektirmektedir. Bunun ulusal ve uluslararası gündeme taşınması, ana akımlaştırma stratejisini en yeni ve modern toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı olarak sahneye çıkmasını temellendirmiştir (Bacchi & Eveline, 2010:317; Verloo, 2005:345). Bu çıkış, toplumsal cinsiyet anlayışını kadın-erkek ayrımı temelinde klasik kalıpların ötesine taşıyarak, cinsler arası ilişkilerin dönüşüm gerekliliğini vurgulayan yeni bir formasyona evirmiştir. Bu aynı zamanda, feminizmin yeniden keşfi ve yeniden inşasını gerektirmiştir (Walby, 2005:2) Özellikle uluslararası düzlemde yeni gelişmelerin vuku bulması, ana akımlaştırma stratejisiyle birlikte toplumsal cinsiyeti, yeni feminist formasyon temelinde ulusal mekanizmaların gündemine taşımıştır. Bu bağlamda hedeflenen, bir yandan toplumsal cinsiyete dayalı norm ve değerlerin dönüştürülmesi, diğer yandan da kadının yaşadığı yapısal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması olarak belirginleşmektedir. İlk olarak 1985 yılında Nairobi'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Üçüncü Kadın Konferansı'nda ülkelerin kalkınma süreçlerine kadınların dâhil edilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Akabinde Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu, 1986 yılında bir sonuç metni ile İleriye Dönük Strateji'nin tüm ekonomi ve kalkınma programlarına kadınların katılımının sağlanması yönünde kararlar üretmiştir. 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ise ana akımlaştırmanın uluslararası düzleme çıkışında önemli bir adım teşkil etmiştir. Bu Konferansla birlikte ilk kez ve belirgin bir şekilde ana

akımlaştırma, küresel bir strateji olarak telaffuz edilmiştir. Pekin Eylem Platformu'nun ardından 1996 yılında Avrupa Komisyonu, yayımlanmış olduğu *Kadın Erkek Fırsat Eşitliğini Tüm Topluluk Programları ve Eylemleri ile Bütünleştirme* başlıklı bildiri ile ana akımlaştırma kavramını bir strateji olarak kabul ettiğini deklere etmiştir. Söz konusu bildiri de ana akımlaştırma, "...kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı durumlarının, önceliklerinin ve ihtiyaçlarının, kadın erkek eşitliği bakış açısıyla tüm politikalara sistematik olarak entegrasyonu; tüm genel politikaların ve önlemlerin özellikle eşitliğe erişme amacı ile etkin bir şekilde yönlendirilmesi; bu politikaların kadınlar ve erkekler üzerinde ayrı ayrı etkilerinin izlenmesi ve değerlendirmelerinin planlanması" şeklinde betimlenmektedir (EC, 1996). Bu bağlamda da ana akımlaştırma stratejisinin hedefi, eril zihniyetin hâkimiyeti altında bulunan kurumsal yapının değiştirilmesi ve toplumsal cinsiyete duyarlı pratik ve normlar dizgesiyle dönüştürülmesi olarak belirginleşmektedir. Bu hedef, ana akımlaştırma stratejisini fırsat eşitliği ve pozitif eylemin sarmaladığı diğer eşitlik politikalarından farklı bir konuma taşımaktadır (Daly, 2005:437). Bunun nedeni ana akımlaştırmanın feminist kavram ve olgular temelinde yapısal eşitsizlikleri ortadan kaldırma konusunda daha üstün bir kavrayış sağlamak istemesidir. Ancak bunun sağlanması için esasen belirli izleklerin takip edilmesi gerekmektedir. Bu izlekler, günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akım politikalara dâhil edilmesi bağlamında atılan en güncel adım olan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yol Haritası"nda ayrıntılı bir biçimde açıklanmaktadır. Buna göre öncelikle ana akımlaştırmanın süreklilik arz edecek bir şekilde politika sürecine yerleştirilmesi ve sürecin tüm dinamikleriyle uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu politika sürecinin ilk aşaması ise hazırlık ve planlama aşamasıdır. Bu aşamada toplumsal cinsiyet lensleri aracılığıyla politikanın içeriğinin ve çerçeveleme biçiminin eşitlik perspektifinden yeniden düzenlenmesi ve tüm yönetim süreçlerine yerleştirilmesi beklenmektedir. İkinci aşama olan karar alma sürecinde ise toplumsal cinsiyet eşitliği için bir politikanın uygulanıp uygulanmayacağına, plan ve programlarda yer alıp almayacağına karar verilmektedir. Ayrıca bu süreçte geliştirilecek tartışmalarla siyasi gündem içerisinde toplumsal cinsiyete ilginin artması hedeflenmektedir. Üçüncü aşama ise uygulama sürecini betimlemektedir. Bu aşamada daha önce alınan kararların uygulanabilmesi için, uygulayıcıların süreçlerine toplumsal cinsiyet bakış açısının yerleştirilmesi, uzmanlar tarafından soyut olarak üretilen politikaların somutlaştırılması için gerekli tanımlamaların yapılması, rehberlerin, kontrol listelerinin hazırlanması gerekmektedir. Geline son izlek ise değerlendirme aşamasından oluşmaktadır. Bu aşamada genel olarak sürecin değerlendirilmesi yapılmakta olup, bu bağlamda uygulanan politikaların mevcut toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerindeki etkisinin belirlenmesi tespit edilmeye çalışılmaktadır (CE, 2004). Bu izlekler genel olarak değerlendirildiğinde, kurumsal adımların, sürecin temelini teşkil edecek kurumsal mekanizmaların oluşturulmasını içerdiğini gözlemlemek mümkündür. Çalışmamız, uluslararası düzlemde gelişen değişimlere paralel olarak KKTC'de ana akımlaştırma stratejisinin parçası olarak kurulan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'ne odaklanarak, ülke özelinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana politikalara eklenmesinde kurumsal adımların değerlendirilmesini açıklamaya çalışacaktır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin Yapısı, Amaç ve Görevleri

Küresel düzlemde ikinci feminist dalganın etkisini göstermeye başlaması, Kıbrıs adasının her iki tarafında sosyalist düşünceyle yoğrulan hak temelli eşitlik mücadelesinin fitilini ateşlemiştir. Bu gelişmeyle birlikte ulusal düzlemde örgütlenen kadınlar, emek - özgürlük eklektiğinde yeni taleplerle sivil toplumun öteki sesi olarak varlıklarını ilan etmişlerdir (Aliefendioğlu, 2007: 130). İlerleyen zamanda uluslararası düzlemde Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesi, Kıbrıs'ta hak temelli kadın harekâtı açısından yeni bir yol haritasını gündeme taşımıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde kadının insan haklarına giden yolda ayrımcılığın her türlü süünün ortadan kaldırılması gerektiği deklere edilerek, sözleşmenin ulusal düzlemde hayata geçilmesini emrettiği adımların atılması konusunda devletlere açık çağrıda bulunulmuştur. Buna bağlı olarak 1995 yılında kadınların toplum içindeki konularını iyileştirmek, kadın sorunlarını tespit edip çözüm yolları bulmak, mevzuat bağlamında eşitsizliği açığa çıkaran düzenlemeleri kaldırmak için Kadın ve Aile Sorunları Birimi kurulmuştur. Tüm bu gelişmeler yaşanırken, Pekin'de 4. Dünya Kadın Konferansı'nın devletlere toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm ana plan, program ve politikalara eklemeye çağrısı yapması, sivil toplumun önderliğinde KKTC'de kurumsal niteliği haiz bazı yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu minvalde Meclis bünyesinde siyasi parti temsilcilerinden oluşan Cinsiyetler Arası Eşitlik Komitesi kurularak, kadın - erkek eşitliğinin sağlanması için cinsiyet ayrımcılığı içeren yasaların saptanması ve bunlar üzerinden değişikliğe gidilmesi yönünde ortak bir irade ortaya konulmuştur. Bu temelde de kadına yönelik şiddeti önleme ve buna ilişkin tedbirlere dair düzenlemeler içeren 12/2002 sayılı Kadın Çalışmaları Dairesi Yasası, 26 Şubat 2002 tarihinde KKTC Cumhuriyet Meclisince kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur. Ancak ilgili Yasa kabul edildiği tarihten yürürlükten kaldırıldığı tarih olan 2014 yılına kadar hiçbir şekilde uygulanmamıştır. Mamafih Yasa ile kurulması öngörülen teşkilat ve istihdam edilmesi planlanan uzman personele dair hiçbir idari ya da teknik tasarrufa dahi gidilmemiştir. Bu yasanın uygulanmamasının gerekçeleri özellikle şu an yürürlükte olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi Yasası'nın genel gerekçe kısmında "yasanın günün ihtiyaçlarına hizmet etmemesi ve yeterli olmaması" şeklinde açıklanmıştır. Bu noktada "yetersizlik" eleştirilerine parantez açarak gerisinde yer alan gerekçelerin dayanak noktalarına yönelmek icap etmektedir. Bu bağlamda da ana akımlaştırma yönteminin mihenk taşı olan dönüştürücü stratejiyi yeniden anlamlandırmak gerekmektedir. Zira ana akımlaştırma, bütün ana akım politika süreçlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden dönüştürülmesini amaçlayan bütüncül niteliği haiz bir stratejiye dayanmaktadır. Bu bütüncül yönü, söz konusu stratejiyi fırsat eşitliği ve pozitif eylem politikalarının ötesine yerleştirerek, bürokratik kurumsal düzlemin cinsiyet tarafsızlığına karşı çok yönlü bir mücadeleyi temellendirmektedir. Bu bağlamda hedeflenen, sadece kadının korunması ve güçlendirilmesi değil, bunun da ötesinde eşitsizlikleri üreten norm, program ve uygulamalara yönelerek, bunları gasp etmiş eril zihniyetin dönüştürülmesini sağlamaktır. Bu ise Kadın Çalışmaları Dairesi Yasası'nda "kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamdaki işlevlerini

güçlendirmek; kadının sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak; modern aile yapısının oluşturulması, korunması ve güçlendirilmesini temellendirmek; kadınların haklar konusunda bilinçlendirilmesini yürütmek” şeklinde vurgulanan kurumsal hedeflerle ulaşılabilecek bir sonuç değildir. Zira ana akımlaştırma temelinde atılması gereken adımların kurumsal sistemin köklerine yerleşmiş eril örüntüyü kaldıracak etkiye sahip olması gerekmektedir. Bu ise kadınların önündeki kısıtlama ve engelleri tekil durumlarda, parça parça kaldırmayı hedeflemenin ötesine geçmeyi gerektirmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi, bu dönüştürücü etkiyi sağlama tahayyülüyle oluşturulmuş olup, esasen eril kodlarla örülmüş bürokratik kurumsal yapıyı değiştirmeyi amaçlamaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin Yapısı

Feminist mücadelenin küresel düzlemde etkinliğini yoğunlaştırması, uluslararası platformda toplumsal cinsiyet bakış açısının ana politika plan ve programlara yerleştirme gerekliliğini daha görünür hale getirmiştir. Bu gereklilik, 1985 yılında Nairobi'de düzenlenen Dünya Kadın Konferansı'nda kadının insan hakları vurgusu temelinde daha güçlü betimlenerek, kadınlar için özgürlük kapılarının ancak, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin ana plan, program ve politikalara yerleştirilmesiyle aralanabileceği gerçeği deklere edilmiştir. Bu minvalde de devletlerin uygun ulusal mekanizmaların oluşturulması yönünde yükümlülükler üstlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu gereklilik, Konferans akabinde yayımlanan *Kadının İlerlemesi için İleriye Dönük Stratejiler* başlıklı raporun 57. paragrafında “kadının statüsünün izlenmesi ve yükseltilmesi için kurumsal ağın en üst düzeyinde yapılandırılacak ulusal mekanizmaların oluşturulması ve bunların kadına ilişkin tüm hükümet politikalarına etki edebilmeleri için yeterli kaynaklara, taahhütlere ve otoriteye sahip olmaları gerektiği” şeklinde betimlenerek, açık bir dille tüm taraf devletlere ilan edilmiştir.

Ana akımlaştırma temelinde atılan kurumsal bir adım olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi, 16/2014 sayılı Yasa'nın 4. maddesi uyarınca ilgili bakanlık altında daire biçimde kurulmuştur. Bu çerçevede daire, müdür ve aşağıda da ifade edilen ilgili birimlerde görev yapan şube amirleri ve memurlardan oluşmaktadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi, AB üyesi ülkelerde görülen toplumsal cinsiyet eşitliği yapılarının “çalışma ve sosyal işler” bakanlıklarını nezdinde yürütülmesi örneğine benzer şekilde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Ancak bu yapılandırmanın, Nairobi Kadın İlerlemesi için İleriye Dönük Stratejilerinin 57. maddesinde öngörülen idari teşkilatın hiyerarşik olarak en üst düzeyde yapılandırılmış olma gerekliliğini karşıladığını söylememiz mümkün değildir. Bu bağlamda iddiamız, başbakanlık gibi üst düzey bir kurum bünyesinde çalışmaların yürütülmesinin toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması açısından daha yetkin olacağı yönünde temellenmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin Amaç ve Görevleri

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi'nin kuruluş amaçları yasanın 3. maddesinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Buna göre “kişilerin cinsiyetine, cinsel yönelimine ve/ veya cinsiyet kimliğine bağlı olarak maruz kaldıkları ayrımcılıkları gidermek; sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yaşamda eşit

haklara sahip bireyler olarak hak ve özgürlüklerini icra etmelerini sağlamak; kişilerin insan hakları temelinde fırsat ve kaynaklara erişimini güvence altına almak” dairenin amaçları arasında yer almaktadır. Mamafih, kadına yönelik şiddetin önlenmesi hususunda çalışacak olan merkezlerin, müdahale birimlerinin kurulmasını sağlamak ve bunların koordineli bir şekilde çalışmalarını yürütmek de amaçlar arasında sayılmaktadır. Bunların yanı sıra, uluslararası sözleşme ve normlara uygun olarak sağlık, eğitim, kültür, çalışma hayatı ve sosyal güvenlik başta olmak üzere bütün alanlarda kadınların ilerlemesini sağlayıcı ve karar alma mekanizmalarına katılımını arttırıcı eğitim, araştırma, planlama, projelendirme ve uygulama çalışmalarında bulunmak da Daire’nin amaçları arasında yer almaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda ana akımlaştırma stratejisine uygun olarak Dairenin, cinsiyete dayalı bakış açısını kamu politikalarına yerleştirme konusunda heterarşik bir yapılanma üzerine inşa edildiğini söylememiz mümkündür. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nun özellikle altını çizdiği heterarşi, bu düzenekte bürokratik yapılanmanın ilişkiler zincirinde eşgüdümeye dayalı koordinasyonun sağlanması açısından önemli bir işleve sahip bulunmaktadır. Eylem Platformu’nun önemle betimlediği bu heterarşik yapılanmanın işlerlik kazanabilmesi, esasen toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve idari yapılanma içerisinde oluşturulacak teknik donanımına sahip uzman grubunun devreye girmesiyle mümkün olabilecektir. Bu gerekliliklerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi Yasası’yla oluşturulan kurumsal yapılanmanın kurgusunda gözetilmiş olması, dönüştürücü gündem çerçevesinde hem uzman bürokratik modele hem de katılımcı demokratik modele yer verilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi’nin görevleri, esasen yasada belirtilmiş olan üç misyon üzerinden formüle edilmiştir. Bunların ilki, cinsiyet odak noktaların oluşturulmasıdır İkincisi, şiddeti önleme ve danışma merkezleri ile şiddet evlerinin ve telefon yardım haklarının kurulması, üçüncü ve son temel misyon ise şiddete müdahale birimlerinin kurulmasıdır. Esasen bu üç temel misyon bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi’nin görevleri yasanın 6. maddesinde belirtilmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde dairenin görevleri; “bireylerin sosyal, ekonomik ve siyasal hakları konusunda farkındalığını arttıracak plan, proje, araştırma ve eğitim faaliyetleri düzenlemek; kadınların eşit haklara sahip bireyler olarak toplumsal yaşamda yer almalarını ve kalkınma sürecine etkin katılımlarını gerçekleştirmek ve kalkınmanın olanaklarından eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak için temel politikalar oluşturmak; toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve kadına yönelik her türlü şiddetin engellenmesi için çalışmalarda ve girişimlerde bulunmak” şeklinde betimlenmektedir. Ayrıca, kamu kurum ve kuruluşları için toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik standartları belirlemek ve bütçe çalışmalarının eşitlik anlayışı çerçevesinde tasarlanmasını sağlamak da görevler arasında sayılmaktadır.

Bununla birlikte Daire, sorumluluk alanına dâhil olan görevleri yerine getirebilmek için Ekonomi, Planlama ve Eğitim ve Şiddeti Önleme ve Ayrımcılıkla Mücadele şubelerine ayrılmış bulunmaktadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi Yasasına göre Ekonomi, Planlama ve Eğitim Şubesi, “eşitsiz konumdaki cinsiyetin sosyal hayat, ekonomik yaşam ve çalışma yaşamı ile siyasi alanlara eşit bir biçimde katılmasını sağlayacak, toplumsal yaşamın her alanında işlevlerini güçlendirecek

araştırma ve planlama çalışmalarını yapmak; toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının oluşturulması için kamu ve kamu dışı kuruluşlara ve yerel yönetimlere bilgi ve eğitim desteği sağlamak; yasalarla verilen hakların tam ve eşit bir biçimde kullanılabilmesi için kamuoyu oluşturmak, sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, eğitim, siyaset, kültür, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve şiddetin son bulması için faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ile birlikte farkındalık artırıcı kampanya, atölye, eğitim seminerleri vb. çalışmalar yapmak” şeklinde betimlenen görevlere sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte “üniversitelerin kadın araştırmaları bölümleri ve insan hakları konusunda faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri başta olmak üzere, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çalışma yapan kurumların ortak projeler etrafında bir araya gelmesini sağlamak, gerekli durumlarda bu kurumlardan hizmet alımı yapmak, bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan belge ve yayınları izlemek, veri toplamak ve bilgi havuzu oluşturmak” da görevleri arasında sayılmaktadır. Yine “kadın kooperatifçiliği başta olmak üzere, kadın girişimciliğini teşvik edici her türlü finansal ve mali çalışmayı yapmak, gerekmesi durumunda kadın girişimciliğini teşvik amacıyla kadın girişimcilere mikro kredi imkânı sağlayacak kamu ve/veya özel kuruluşlar ile projeler üretmek” dairenin sorumluluk alanına dâhil yetkiler arasında betimlenmektedir. Tüm bu sorumluluklar ise ana akımlaştırma temelinde veri ve bilgi toplamaya dayalı toplumsal cinsiyete duyarlı bir analizin gerekliliğini açığa çıkarmaktadır. Esasen toplumsal cinsiyet analizi, cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistikler ve verileri çözümleyerek, toplumsal cinsiyet eşitliğini hedef alan eylem ve politikaların gerçekleşmesini sağlamaktadır (Bacchi-Eveline-Binns-vd., 2010:64). Bu çözümleme süreci, ana akımlaştırma döngüsünde salt veri ve bilgiye dayalı girdiler dışında toplumsal cinsiyetin etkisini ortaya koyabilecek operasyonel çıktılarının da analizini gerektirmektedir. Bu minvalde ana akımlaştırma stratejisinin taahhüt ettiği politik hedeflerin toplumsal cinsiyet eşitliğini tesis etmede ne derece etkili olduğu tespit edilerek, dönüştürücü modelin başansı daha net biçimde resmedilebilecektir. Bu noktada cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistikler yanında nitel ve nicel metotlar aracılığıyla geliştirilen toplumsal cinsiyet endekslerinin de analize dâhil edilmesi son derece önem arz etmektedir (Russell-Atabey, 2013:157). Tüm bu gereklilikler üzerinden değerlendirdiğimizde toplumsal cinsiyet analizlerinin ana akımlaştırma politikaları için anahtar işlevi gördüğünü söylememiz mümkündür.

Öte yandan ana akımlaştırmanın toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşma hedefi, şiddet ve ayrımcılığa karşı politik bir mücadelenin yürütülmesini gerektirmektedir. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nun vurguladığı üzere “kadınlara yönelik şiddet, erkeklerin hâkimiyetine ve kadınlara yönelik ayrımcılığa yol açan, kadınların ilerlemesini engelleyen, kadınlara erkek arasında çağlar boyunca sürmüş eşit olmayan güç ilişkilerinin görünürdeki yüzünü” teşkil etmektedir. Şiddeti eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerinin önünde engel olarak tasvir eden Platform, bu bağlamda devletlere kadına yönelik şiddetle ilgili bütün politika ve programlara cinsiyete duyarlı bakış açısını yerleştirme yükümlülüğü getirmektedir. Bu minvalde özellikle şiddeti meşrulaştıran toplumsal kod ve normlara yönelik mücadele, devletlerin ele alması gereken öncelikli konular arasında sayılmaktadır. Bu noktada devletlerden kadınların insan hakları

temelinde ayrımcılık ve bunun bir tezahürü olan şiddet sorunsalına yönelik politikalar üretmesi ve bunları ana akım politikalarla bütüncül bir perspektifte özümlemesi beklenmektedir. Bu bağlamda da ana akımlaştırma stratejisinin temellendiği heterarşik ağ içerisinde bu politikaları üstlenecek alt kurumsal yapılara yer açılması gerekmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi Yasası bu gereklilikten hareketle şiddet, istismar ve ayrımcılık sorunsallarıyla ilişkili ayrı kurumsal bir yapı oluşturmuştur. Şiddeti Önleme ve Ayrımcılıkla Mücadele Şubesi olarak yapılandırılan bu kurumun görevleri, genel olarak şiddet ve ayrımcılığa maruz kalanların rehabilitasyonu ile şiddet uygulayan ve/veya uygulama ihtimali olan bireylerin şiddet eyleminde bulunmalarını engelleme ve şiddet içeren davranış kalıplarını değiştirmek üzere Önleyici Müdahale Programları'nın düzenlenmesine yardımcı olmaktır. Ayrıca ilgili şube, şiddet ve ayrımcılık hususunda inceleme ve araştırmalardan elde edilen bilgileri değerlendirmek ve sonuçlarını sosyal, kültürel önlemler haline dönüştürecek devlet politikalarının oluşumuna katkıda bulunmak; toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve şiddetin son bulması için faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ile farkındalık artırıcı kampanya, atölye, eğitim seminerleri vb. çalışmalar yapmakla yükümlü tutulmuştur. Bu noktada özellikle, yasa koyucunun vurgu yaptığı toplumsal önlemlere dair düzenleme dikkat çekicidir. Bu temelde Daire'nin görevleri arasında araştırmalardan elde edilen veriler üzerinden sosyal ve kültürel önlemleri geliştirme yükümlülüğünün vurgulanması, şiddet ve ayrımcılık temelinde yapısal sınırlamalara karşı esasen dönüştürücü mücadelenin öncelendiğini ortaya sermektedir. Bu kavrayış temelinde yasa yapıcının şiddet ve ayrımcılığı, basit bir kadın sorunsalı olarak değil, bunun ötesinde toplumsal örüntülerin sarmalandığı bir eşitlik - özgürlük meselesi olarak kabul ettiğini görmemiz gerekmektedir. Bu çerçevede daire, gerekli gördüğü ilçelerde şiddetin önlenmesi ve koruyucu tedbirlerin etkin biçimde uygulanmasına yönelik şiddeti önleme ve danışma merkezleri kurmakla görevlendirilmiş bulunmaktadır. Ayrıca belediyeler ile iş birliği çerçevesinde sığınma evleri ile telefon yardım hattı kurma yükümlülüğü de sorumlulukları arasında sayılmaktadır. Yine yasa kapsamındaki amaçlara ulaşmak ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi hususunda etkili hizmet vermek için Polis Genel Müdürlüğü, bölge müdürlükleri ve hastanelerin içerisinde şiddete müdahale birimlerinin oluşturulması da öngörülmüş bulunmaktadır.

TOCED Yasası'nın kurgulanmış olduğu düzenek içerisinde dikkat çeken bir diğer husus ise cinsiyet odak noktalarıdır. Bu kurumlar, şubeler arasında heterarşinin zorunlu kıldığı eşgüdüm ve koordinasyonu sürdürebilir kılmak amacıyla oluşturulmuş birimlerdir. Yasa, Daire'nin İçişleri, Eğitim ve Maliye Bakanlıklarıyla iş birliği yapma yükümlülüğüne bağlı olarak cinsiyet odak noktaları oluşturmasına dair düzenlemeler formüle etmiştir. Cinsiyet odak noktalarının oluşturulması bağlamında bakanlıkların üstlendiği görevlere kısaca bakacak olursak; İçişleri ile görevli bakanlığa toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde hem taşra birimlerine hem de yerel yönetimlere bilgi ve teknik destek sağlama görevi verilmiştir. Eğitim işleri ile görevli bakanlık ise, özellikle örgün ve yaygın eğitimin her düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin işlenmesi amacıyla ilgili birimlerle ve sendikalarla iş birliği noktasında görevlendirilmiştir. Mali işler ile görevli bakanlık ise temelde bütçe tekliflerinin toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımıyla hazırlanmasına katkıda bulunmakla

görevlendirilmiş bulunmaktadır. Her ne kadar konu ile ilgili değerlendirme çalışmanın sonunda yapılacak olsa da yukarıda sayılan misyon ve görevlerden hareketle toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması çerçevesinde uzman-bürokratik modelin temellendirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte Yasa, katılımcı demokratik modele uygun olarak Daire'ye, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilebilmesi adına konsey oluşturma zorunluluğu getirmiştir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği konularında sivil toplum örgütlerinin ürettiği plan ve projelerin kamu politikalarına yansıtılması ve Daire tarafından yürütülecek hizmetlerin etkin bir şekilde izlenmesi ve denetlenmesi amacıyla "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Danışma ve İzleme Konseyi" yapılandırılmıştır. Konsey'in oluşumuna ve görevlerine bakıldığında sivil toplum örgütlerinden yerel yönetimlere, üniversitelerden birlik temsilcilerine varıncaya kadar toplumsal cinsiyet çalışmaları ile ilgili olarak bir yelpaze oluşturma çabası içerisinde bulunduğu görülmektedir.

Sonuç Yerine

MacKinnon'a göre cinsiyet ayrımı konusundaki yaygın yaklaşımlar içerisinde kadınlar için eşitliği giden iki alternatif yol vardır. Bunlar aynılık - farklılık geriliminin yaratımında beliren yollardır. En yaygın olanı, "erkek gibi ol" betimlemesinin gerisinde farklılıkları yok sayan aynılıktır (MacKinnon, 2020:253). Mamafih bu yaklaşım, hukukta özün nasıl biçim haline geldiğinin açık bir göstergesini teşkil etmektedir. Bunun açılımı, soyut eşitlik temelinde herkesi "aynı" gören özün evrensellik formülüyle eşelenerek biçim haline getirilmesidir. Bu ise tarafsızlık kisvesinin çevrelediği "aynılık" örüntüsünün farklılıkları görünmez kılmasıyla temellenmektedir. Bu bağlamda geçerli olan çıkarım, "eşit" kelimesini "aynısı" kelimesinin karşılığı ya da dengi olarak kabul etmektir (MacKinnon, 2020:253-254). Aynılık-farklılık eklektiğinde beliren ikinci alternatif yol ise farklılıklar üzerinden hareket eden ve ona özel-geçici koruma alanı nakşeden yaklaşımdır. Bu anlatının hikâyesi, farklılıkla başlamakta ve kuralın istisnası olarak koruma gerekliliğine vurguyla son bulmaktadır. Gelineen noktada farklılıklar, güçlendirme temelinde koruma altına alınarak, eşitlik talepleriyle denkleştirilmektedir.

Aynılık - farklılık öğretisinin geride bıraktığı tüm bu anlatı yığını içerisinde MacKinnon, tek bir çıkarımın anlaşılabilirliğine vurgu yapmaktadır: "Erkek kendi başına nasıl her şeyin ölçüsü haline gelebilmektedir" (MacKinnon, 2020:255). Buna göre aynılık temelinde hareket edildiğinde kadın, erkeğe uygunluğuyla ölçülmekte; farklılık açısından ise erkeğe uymayan yönleriyle değerlendirilmektedir. Aynılık çerçevesinde eşitlik, aynı olma ölçütüne göre formüle edilirken; farklılık bağlamında bu, özel koruma kuralıyla tasvir edilen bir anlatıya dönüşmektedir. Aynılık eşitlik için standart olunca, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin eleştirisi, kılık değiştirmiş bir özel koruma talebiyle belirmektedir (MacKinnon, 2020:269). Bu gerçeklikler, bizi her iki yaklaşımın kavşak noktası olan "erillik" olgusunun belirlenimine yönlendirmektedir. Aynı zamanda bu, her ikisinin de görmediği ya da görmek istemediği iktidar nosyonuna tekabül eden şeydir. Bu temelde iddiamız, eşitsizliğin bir aynılık ve farklılık meselesi olarak değil, bir tahakküm ve hegemonya meselesi olarak ele

alınması gerektiğidir. Bu sav minvalinde eşitsizlik, iktidar ve onun yapılanmasıyla ilişkili bir nosyon olarak belirginleşmektedir. Bu noktada iktidar olgusu, Foucault'un çıkarımlarında olduğu gibi örgütlenmiş ilişkiler yumağını karşılayan bir anlamlandırmaya sahip bulunmaktadır (Foucault, 2016:123). Bu çıkarıma göre cinsiyet temelinde beliren dispositif, iktidar oyununun girdabına kapılarak, onun yaratmış olduğu ilişkiler yumağı içerisinde kaybolmaktadır (Foucault, 2016:121). Buradan çıkış yolu ise yine iktidar olgusunun temellendirdiği stratejinin takip edilmesiyle mümkün olmaktadır. Bu, dispositifin iktidar ilişkileriyle örüldüğü ve bunun doğru bir biçimde anlaşılmasında iktidarın bilgi koordinatlarına başvurulması gerektiği esasını karşımıza çıkarmaktadır. Eril tahakkümü bunun üzerinden okuduğumuzda, cinsiyet ayrımına dayalı iktidar ilişkilerinin dispositif temelinde kurgulanmış olduğu gerçekliği bizi karşılamaktadır. Buradan hareket etmek, eril iktidarın zapt edilmezliği ve yaygınlığı temelinde cinsel dispositifin ilişkiler şebekesini görmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda vardığımız nokta, iktidar olgusunun eril işlevselliği üzerinden cinsiyetin toplumsal okunmasının yeniden yapılması gerektiğidir. Bu, eşitsizliklerin gerisinde toplumsalın yapısal izlerini sürme zorunluluğunu açığa çıkarmaktadır. Çünkü iktidar toplumsal gerçekliği yansıttığı temelde eşitsizlik bir hiyerarşi sorunu olarak belirlemektedir. Dolayısıyla cinsiyetin toplumsal tanımının dinamiği, eşitsizliğin köklerine sızmış yapısal engel ve kısıtlamaları açığa çıkarma noktasında önemli bir işlev üstlenmektedir. Çalışmamızda bu çıkarımdan hareketle ana akımlaştırma stratejisinin dönüştürücü işlevi ön plana çıkarılarak, bunun devlet feminizmi temelinde kurumsalın eril yapısının kırılmasında gereklilik arz ettiği ileri sürülmektedir.

Ana akımlaştırmanın dönüştürücü stratejisi, soyut eşitlik ve eşit muamele ilkesinin ötesinde kadın - erkek eşitliğini hedefleyen bir yönetim metodudur. Bunun için kurumsal yapıya sızmış eril iktidar örüntülerine yönelerek, tüm ana akım politika, program ve uygulamaları eşitlik temelinde dönüştürmeye hedeflemektedir. Bu mücadele, esasen kadınların önündeki engelleri tekil durumlarda, parça parça kaldırmayı hedeflemenin ötesine geçerek, eril iktidarın toplumsal anlam ve pratiklerini eşitlik temelinde dönüştürmeyi amaç edinmektedir (Savran, 2018:46). Bu bağlamda kadın erkek eşitliğini temel alan ana akımlaştırma, bütünlüklü bir perspektifte hareket etmeye ayarlanmış bulunmaktadır. Bu, dönüştürücü yöntemin her alanda etkiye sahip olabilmesi için zorunluluk arz etmekte olup, eşitliğin tesis edilmesinde önemli bir itici güç teşkil etmektedir. Bunun için de açıkça ve tutarlı bir biçimde formüle edilen hedeflerin bütüncül bir çerçeveye oturtulması gerekmektedir. Aksi durumda ana akımlaştırmanın, soyut kriterler ve usul yöntemleriyle çevrelenmiş bir yönetim metodunun ötesine geçmesi imkânsız hale gelmektedir. Bu noktada Pekin Eylem Platformunun yayınlanmış olduğu belge, ana akımlaştırma sürecinde atılması gereken adımları betimlemesi çerçevesinde önemli bir yol haritası olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak bu adımların ulusal mekanizmalar tarafından içselleştirilmesinde birtakım sorunlar belirlemektedir. Bunun en temel nedeni, her ülkenin farklı siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal yapıya sahip olması ve bunun ulusal düzlemde farklı yönetim modellerine mahal vermesidir. Bu doğrultuda her bir devletin, ana akımlaştırma temelinde kendi yönetim ilkelerini belirleyerek, buna uygun teknik ve araçsal yöntemler geliştirmesi icap

etmektedir. Ancak ana akımlaştırma, çoğu zaman politikaların geliştirme sürecinde bürokratikleşebilmekte ve idari yöntemler aracılığıyla bulanıklaşarak soyut bir eşitlik kriteri haline dönüşebilmektedir. Bu bağlamda ana akımlaştırma yönteminin, karar vericiler, politika üreticiler ve uygulayıcılar açısından açık bir şekilde anlaşılması ve bunun eşitliğin tesisinde siyasi bir kararlılığa dönüştürülmesi önem arz etmektedir.

KKTC özelinde ana akımlaştırma stratejisine baktığımızda, yöntem olarak hem uzman bürokratik modelin hem de katılımcı demokratik modelin temel alındığını görmemiz mümkündür. TOCED Yasası, ana akımlaştırmanın kurumsal düzlemde kurgusunda yönetim mekanizması olarak Daireyi yapılandırmıştır. Söz konusu Daire'nin görevleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akım politika, program ve uygulamalara dâhil etme noktasında şekillenmiş olup, bunların sürdürülebilirliği açısından heterarşinin gerekli kıldığı bir düzenek yapılandırılmaya çalışılmıştır. Bu yönetim alanı içerisinde görev alacak kadronun toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip uzmanlardan oluşması, ana akımlaştırma temelinde uzman bürokratik modelin ağırlıklı olarak tercih edildiğini göstermektedir. Ancak Yasa, toplumsal cinsiyet eşitliği konularında sivil toplum örgütlerinin ürettiği plan ve projelerin kamusal alana yansıtılması ve Daire'nin etkin bir biçimde izlenip denetlenebilmesi için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Danışma ve İzleme Konseyi'ni de ana akımlaştırma sürecine dâhil etmiştir. Bu yasal kurgu, farklı alanlardaki eşitlik seslerinin de kamusalda politik olarak dillendirilmesi açısından yerinde bir düzenleme husul bulmuştur. Mamafih toplumsal cinsiyet odaklı politikaların oluşturulması amacıyla iki yılda bir Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurultayı düzenlenmesi de ana akımlaştırma stratejisinin katılımcı demokratik yönünün güçlendirilmesi temelinde yetkinlik arz eden bir adım olmuştur. Daha önce de vurguladığımız üzere ana akımlaştırmanın bu modeli, eleştirel tahkikinin sağladığı demokratikleştirme işleviyle politika yapım süreçlerini ve pratiklerini dönüştürmede gereklilik teşkil eden bir mihenk taşıdır.

Öte yandan TOCED temelinde vurgulanması gereken bir diğer husus da ana akımlaştırmanın odaklanmış olduğu amaçlara yöneliktir. Yasa, toplumsal cinsiyet bakış açısının tüm politika ve programlara yerleştirilmesi noktasında bütüncül bir yaklaşım benimseyerek, bunu yönetim feminizmi temelinde kadının insan haklarına yönelik ayrımcılık ve şiddet sorunsallarını da içine alacak şekilde kurgulamıştır. Bu noktada dönüştürücü bir ana akımlaştırma stratejisinin kadın odaklı siyasalar oluşturmanın ötesinde toplumsal cinsiyet anlayışını tüm politika geliştirme ve uygulama süreçlerinin merkezine yerleştirme gayesinde olduğunu hatırlatarak, kadınların önündeki engellerin tekil çözüm çıktılarıyla aşmaya çalışılmasının tek başına yeterli olmayacağını dile getirmek isteriz. Bunun dışında toplumsal cinsiyet eşitliğinin yönetim alanında yeterince anlaşılamaması ve gittikçe marjinalleştirilerek, öteki hükümet öncelikleriyle rekabete sokulması, kurumsal bürokratik ağ içerisinde açık olmayan görev tanımları, birçok alanda cinsiyet ve yaş olarak ayrıştırılmış verilerin eksikliği, gelişmenin değerlendirilmesinde yetersiz kalan analiz yöntemleri ve kurumlar arası heterarşik iletiyi sağlayacak bağlantının kurulamaması şeklinde sıralayabileceğimiz engeller de ana akımlaştırma temelinde beliren sıkıntılar olarak karşımızda durmaktadır. Bunların ötesinde “uygulamaya geçiremememe

veya yapısal olarak kurumsallaşamama” gibi söylemsel kisve altında gelişen siyasi iradesizlik, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bürokratik açıdan araçsallaşma tehlikesini de açığa çıkarabilecektir. Bu noktada devlet feminizmin güçlendirdiği politik bir kararlılığa sahip olmak, ana akımlaştırma sürecinin işleyişinde beliren olumsuzluklara karşı kadın - erkek eşitliğinin tesisinde anahtar bir unsur teşkil edecektir. Bunun uzantısı, eril iktidarın kamusal alanı sökülüp atılmasını hedefleyen yeni bir eşitlik inşasıdır.

Geldiğimiz noktada KKTC’de eşitliğin inşası anlamında atılan adımların belirli bir hukuksal çerçevenin oluşturulması ve kadına yönelik şiddet konusunda farkındalığın artırılmasından daha ileri gidememiş olduğunu söylememiz mümkündür. Bu noktada bürokratik zincirlerin kırılarak kurumsal yapılanmanın ivedilikle işlerlik kazandırılması, dönüştürücü bir ana akımlaştırmanın gerçekleşmesi açısından önemli bir adım teşkil edeceğini düşünmekteyiz. Kuşkusuz toplumsal cinsiyet eşitliğine giden yolda eril iktidarın temellendirdiği engeller karşımıza çıkacaktır. Bunların aşılması, her şeyden önce hukuksal ve yapısal ilişkileri biçimlendiren cinsiyet hiyerarşisinin hedef alınmasını gerektirmektedir. Bunun için de ana akımlaştırma stratejisinin dönüştürücü araçlarının devreye sokulması gerekmektedir. Bu gerçeklik temelinde TOCED Yasası’na baktığımızda ana akımlaştırma teknik ve araçları bakımından en sık vurgu yapılan hususun eğitsel araçların kullanılmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bu noktada toplumsal cinsiyete dair farkındalık oluşturma ve heterarşinin zorunlu kıldığı cinsiyet odak noktalarına yönelik hizmet içi eğitimlere yoğun bir biçimde yer vermektedir. Bununla birlikte ana akımlaştırmanın başarılı bir biçimde uygulanmasında işlevselliğe haiz olan toplumsal cinsiyet etki analizleri de özellikle yer verilen etmenler arasında bulunmaktadır. Bu analizler, kurumsal alana yerleşmiş eril iktidarın salgıladığı eşitsizliklerin değerlendirilmesi ve bunların eşitlik perspektifinde dönüştürülmesinde etkili çıkarımlarla cinsiyet odaklı politikaların yaratılmasına temel oluşturabilecek niteliği haizdir. Tüm bu esaslar neticesinde vardığımız çıkarım, ana akımlaştırmanın bütüncül bir strateji olarak dönüştürücü etkisinin TOCED çerçevesinde kurumsal düzeneğin işlevsel hale getirilmesiyle birlikte devreye girebileceği yönünde belirginleşmektedir. Bu ise her şeyden önce bürokratik teslimiyete kapılmayan; eşitlik idealinde tüm yapısal engelleri aşmaya kararlı siyasi bir iradenin varlığını zorunlu kılmaktadır.

Not

¹ Devlet Feminizmi olarak çalışmamızda yer verdiğimiz anlayış, toplumsal cinsiyete dayalı eşitliği devlet düzeneğinin her alanına yerleştirilmesini savunan görüşü destekleyecek şekilde formüle edilmiştir. Bu bağlamda dönüştürücü stratejinin gerekliliği vurgulanarak, devlet düzeneğinde toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alan ana akım politikaların hayata geçmesi gerektiği iddia edilmektedir.

Kaynakça

- Aliefendioğlu, H. (2007). Kıbrıs'ta Kadın/Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları ve Kadın Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme. *Kıbrıs Araştırmalar Dergisi*, 13 (33), 127-141.
- Bacchi, C. & Eveline, J. (2003). Mainstreaming and Neoliberalism: A Contested Relationship. *Policy and Society*, 22(2), 98-118.

- Bacchi, C. & J. Eveline. (2010). Gender Mainstreaming or Diversity Mainstreaming? The Politics of Doing. İçinde, C. Bacchi & J. Eveline (Eds.). *Mainstreaming Politics*, Adelaide: University of Adelaide, 311-334.
- Bacchi, C.J. Eveline, J. Binns, C. Mackenzie & S. Harwood. (2010). Gendering Practices and Feminist Theory. C. Bacchi & J. Eveline (Eds.) *Mainstreaming Politics*. Adelaide: University of Adelaide, 253-261
- Benhabib, S. (1997). The Generalized and The Concrete Other. *Feminisms*. S. Kemp & J. Squires (Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Beveridge, F., S. Nott & K. Stephen. (2000). Mainstreaming and the Engendering of Policy - Making: A Means to an End? *Journal of European Public Policy*, 7(3), 385- 405.
- Connell, R.W. (2019). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Daly, M. E. (2005). Gender Mainstreaming in Theory and Practice. *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, 12 (3), 433- 450.
- Donovan, J. (2019). *Feminist Teori*, (Çev. A. Bora, F. Sayılan, M. Ağduk-Gevrek) İstanbul: İletişim Yay.
- Eveline, J. & C. Bacchi. (2005). What are We Mainstreaming When We Mainstream Gender? *International Feminist Journal of Politics*, 7 (4), 496-512.
- Foucault, M. (2016). *Entelektüelin Siyasi İşlevi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Frye, M. (1983). The Politics of Reality: Essays in Feminist Theory. *Crossing Press: Freedom*, 2-7.
- MacKinnon, A. C. (2020). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. İstanbul: Metis Yay.
- March, J. G. ve J. P. Olsen. (1984). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *The American Political Science Review*, 78(3), 734-749.
- Mazey, S. (2000). Introduction: Integrating Gender-Intellectual and Real World Mainstreaming. *Journal of European Public Policy*, 7(3), 333-345.
- Özdemir, N. (2020). Iris Marion Young Teorisine Genel Bir Bakış: Yapısal Adaletsizlik ve Adaletsizlikten Sorumluluğa İlişkin Sosyal Bağlantı Modeli. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 146, 247-329.
- Rao, A. & Kelleher D. (2005). Is There Life After Gender Mainstreaming? *Gender & Development*, 13(2), 57-69.
- Savran Acar, G. (2018). *Feminizm Yazıları Kuramdan Politikaya*, Ankara: Dipnot.
- Squires, J. (2005). Is Mainstreaming Transformative? Theorizing Mainstreaming in the Context of Diversity and Deliberation. *Social Politics*, 12(3), 366-388.
- Verloo, M. (2005). Displacement and Empowerment: Reflections on the Concept and Practice of the Council of Europe Approach to Gender Mainstreaming and Gender Equality. *Social Politics*, 12(3), 344-365.
- Walby, S. (2005a). Gender Mainstreaming: Productive Tensions in Theory and Practice. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 12(3), 321-343.
- Walby, S. (2005b). Introduction: Comparative Gender Mainstreaming in a Global Era/ *International Feminist Journal of Politics*, 7(4), 453-470.
- Walby, S. (2021). *Patriyarka Kuramı*, Ankara: Dipnot.
- Young, I. M. (2006). Taking the Basic Structure Seriously. *Perspectives on Politics*, 4(1), 91-97.
- Young, I. M. (2011). Responsibility for Justice. Oxford: Oxford University Press.